
Mrežni sloj: podatkovna ravnina

Poglavlje 6 — Skripta kolegija *Računalne mreže*

---

doc. dr. sc. Sandi Baressi Šegota

Fakultet informatike Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

Poglavlje 6

Mrežni sloj: podatkovna ravnina

Mrežni sloj prenosi pakete od jednog hosta do drugog kroz mrežu rutera. Njegove se funkcije dijele na dvije *ravnine*: **podatkovnu** (koja svaki paket prosljeđuje s ulaza na ispravni izlaz rutera, vrlo brzo i po paketu) i **upravljačku** (koja računa tablice prosljeđivanja, tj. obavlja usmjeravanje). Ovo se poglavlje bavi podatkovnom ravninom: protokolom IP, adresiranjem, mehanizmima DHCP i NAT, protokolom IPv6 te **generaliziranim prosljeđivanjem** i SDN-om.

Ishodi učenja

Po završetku poglavlja student će moći: razlikovati podatkovnu i upravljačku ravninu te prosljeđivanje i usmjeravanje; opisati IPv4 datagram i IP adresiranje (podmreže, CIDR, longest prefix match); objasniti DHCP i NAT; te opisati IPv6 i model „uvjet+akcija”.

6.1 Uloga mrežnog sloja i ruter

Dvije ključne funkcije mrežnog sloja jesu **prosljeđivanje** — lokalna radnja premještanja paketa na ispravni izlazni port jednog rutera — i **usmjeravanje** — globalni proces određivanja puta paketa kroz cijelu mrežu. Na Internetu je usluga *best-effort*: nema jamstva dostave, redoslijeda ni kašnjenja.

Iznutra, ruter čine *ulazni portovi* (koji obavljaju pretragu tablice prosljeđivanja), *sklopna mreža* (koja fizički premješta pakete) te *izlazni portovi* (s redovima čekanja). Kada promet prema nekom izlazu premaši njegov kapacitet, paketi se nakupljaju u redovima, a pri prepunjenom međuspremniku dolazi do gubitka. Ako se paketi drže u redovima na *ulazu*, može nastati *blokiranje čela reda* (*head-of-line blocking*): paket na čelu, koji čeka zauzeti izlaz, koči i pakete iza sebe iako bi oni mogli proći na slobodne izlaze. Zbog toga se u praksi teži brzim sklopnim mrežama i redovima na izlaznim portovima.

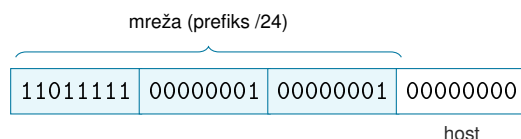
Figure 6.1: Pojednostavljena arhitektura rutera.

6.2 IP i adresiranje

IPv4 datagram nosi, uz podatke, zaglavlje s poljima kao što su verzija, ukupna duljina, identifikator i offset (za *fragmentaciju*), **TTL** (koji ograničava životni vijek paketa), oznaka

protokola višeg sloja te izvorišna i odredišna **IP adresa** (svaka 32 bita). Ako datagram premašuje *MTU* nekog linka, fragmentira se i ponovno sastavlja na odredištu.

IP adresa pripada *sučelju*, a ne uređaju, pa ruter ima više adresa (po jednu za svako sučelje). Skup sučelja koja se mogu doseći bez prolaska kroz ruter čini **podmrežu**, koja ima zajednički *prefiks*. U **CIDR** notaciji zapis $223.1.1.0/24$ znači da je prvih 24 bita *mrežni dio*, a ostatak identificira host; ekvivalentna maska je $255.255.255.0$.

Figure 6.2: CIDR: adresa $223.1.1.0/24$, mrežni dio i dio za host.

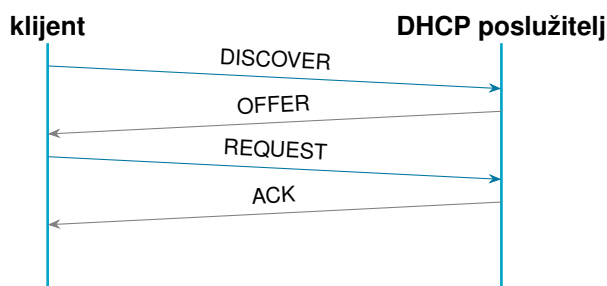
Pri prosljeđivanju ruter primjenjuje pravilo **longest prefix match**: među svim prefiksima koji odgovaraju odredišnoj adresi bira *najduži* (najspecifičniji). To omogućuje *agregaciju* ruta i finu kontrolu. Blokovi adresa dodjeljuju se hijerarhijski: ICANN → regionalni registri (RIR) → ISP-ovi → organizacije.

Primjer podjele na podmreže

Mrežu $192.168.1.0/24$ (256 adresa) možemo podijeliti na četiri jednake podmreže povećavši prefiks na $/26$ (64 adrese svaka): $192.168.1.0/26$, $192.168.1.64/26$, $192.168.1.128/26$ i $192.168.1.192/26$. U svakoj je jedna adresa mrežna, jedna broadcast, a preostale su iskoristive za hostove. Posebne su još adrese poput $127.0.0.1$ (loopback) te privatni rasponi $10.0.0.0/8$, $172.16.0.0/12$ i $192.168.0.0/16$.

6.3 DHCP i NAT

Host adresu može dobiti ručno ili automatski putem protokola **DHCP**. Klijent emisijom šalje poruku DISCOVER, poslužitelj odgovara OFFER-om, klijent traži ponuđenu adresu REQUEST-om, a poslužitelj potvrđuje ACK-om. Uz IP adresu, DHCP daje i mrežnu masku, adresu *gatewaya* te adrese DNS poslužitelja. Budući da host u početku nema adresu, poruke putuju *emisijom* (broadcast) preko UDP-a; kada DHCP poslužitelj nije u istoj podmreži, posao preuzima *relejni agent* koji prosljeđuje zahtjeve. Adresa se dodjeljuje na *ograničeno vrijeme* (lease) te se povremeno obnavlja.

Figure 6.3: DHCP izmjena poruka (DISCOVER, OFFER, REQUEST, ACK).

NAT (*Network Address Translation*) omogućuje da cijela privatna mreža dijeli *jednu* javnu IP adresu. NAT ruter pri odlasku prepisuje izvorišnu privatnu adresu i port u svoju javnu adresu i novi port, bilježeći preslikavanje u *tablicu prijevoda*; pri povratku obavlja obrnuti postupak. NAT štedi javne adrese i skriva unutarnju mrežu, ali krši načelo kraj-do-kraja i

otežava dolazne veze (npr. P2P), zbog čega se koriste tehnike poput prosljeđivanja porta i STUN/TURN.

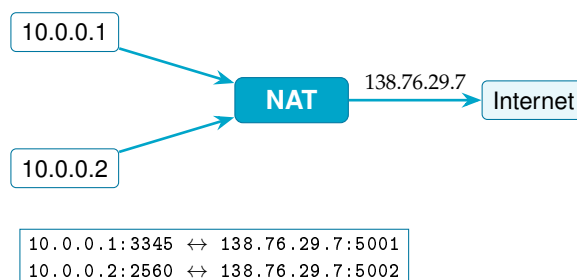

Figure 6.4: NAT preslikava (privatna adresa, port) u (javna adresa, novi port).

6.4 IPv6 i generalizirano prosljeđivanje

IPv4 raspolaže s „tek“ 2^{32} adresa, koje su zbog rasta broja uređaja iscrpljene. **IPv6** adresu širi na 128 bita, uvodi fiksno zaglavlje od 40 bajtova (bez kontrolnog zbroja i bez fragmentacije u ruterima) i dodaje oznaku toka. Adrese se zapisuju heksadecimalno u osam skupina, uz skraćivanje nula (2001:db8::ff00:42:8329). Budući da prijelaz ne može biti trenutačan, koristi se **tuneliranje**: IPv6 paket „umota“ se u IPv4 dok prolazi kroz IPv4 područja, uz čest dvostruki stog na uređajima.

verzija · klasa prometa · oznaka toka
duljina tereta · sljedeće zaglavlje · hop limit
izvorišna adresa (128 bita)
odredišna adresa (128 bita)

Figure 6.5: IPv6 zaglavlje: fiksnih 40 bajtova, adrese od 128 bita.

Suvremeni ruteri sve više koriste **generalizirano prosljeđivanje** po modelu *uvjet + akcija*: pravilo uspoređuje više polja (IP, TCP/UDP portovi, MAC) i primjenjuje akciju (prosljedi, odbaci, preusmjeri, prepriši). Ista apstrakcija tako objedinjuje ruter, vatrozid, NAT i balanser opterećenja. U pristupu **SDN** (*software-defined networking*) logički *centralizirani* upravljač postavlja te tablice u uređaje, npr. protokolom OpenFlow, čime se mreža programira softverski.

uvjet (match)	akcija (action)
dst=10.0.0.0/24	izlaz 2
tcp dport=22	odbaci
src=1.2.3.4	kontroleru

Figure 6.6: Generalizirano prosljeđivanje: tablica „uvjet + akcija“.

Sažetak poglavlja

Mrežni sloj ima podatkovnu (prosljeđivanje) i upravljačku (usmjeravanje) ravninu. **IP** nudi best-effort prijenos; adresa pripada sučelju, a **CIDR** i podmreže organiziraju adresni prostor uz longest prefix match. **DHCP** dinamički dodjeljuje adrese, a **NAT** štedi javne adrese dijeleći jednu javnu adresu. **IPv6** trajno rješava iscrpljenje adresa, a *uvjet+akcija* model sa SDN-om generalizira i programira prosljeđivanje.